

РОЗДІЛ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

ГЛОБАЛЬНА РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕГАТРЕНД ФРАГМЕНТАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

REGIONALIZATION OF GLOBAL AS MEGATREND OF FRAGMENTATION OF WORLD ECONOMY

У статті досліджено теоретичні підходи до розуміння сучасного етапу в розвитку глобалізаційних процесів у світі – глобальної регіоналізації. Наведено процеси взаємозалежності і взаємозв'язку між глобалізацією і регіоналізацією. Розглянуто характерні наслідки глобальних та регіональних тенденцій у розвитку міжнародних відносин.

Ключові слова: глобалізація, глобальна регіоналізація, інтеграція, макрорегіон, структура глобального світу, багатополарність, світова політика.

глобальных и региональных тенденций в развитии международных отношений.

Ключевые слова: глобализация, глобальная регионализация, интеграция, макрорегион, структура глобального мира, многополярность, мировая политика.

The article researches the theoretical approaches to understanding a present stage in the development of globalization in the world – global regionalization. The brought processes over of interdependence and intercommunication between globalization and revivifying. It describes the characteristic effects of global and regional trends in the development of international relationships. It provides a detailed analysis of their interaction in context of modern world trends.

Key words: globalization, regionalization of global, integration, macro-region, the structure of the global world, multipolarity, world politics.

УДК 339.5

Боярчук А.І.

к.е.н., доцент кафедри
зовнішньоекономічної діяльності
Херсонський національний технічний
університет

В статье исследованы теоретические подходы к пониманию нынешнего этапа в развитии глобализационных процессов в мире – глобальной регионализации. Приведены процессы взаимозависимости и взаимосвязи между глобализацией и регионализацией. Рассмотрены характерные последствия

Постановка проблеми. Глобалізація характеризується багатьма дослідниками як орієнтир постійного трансформаційного процесу світового господарства. Оскільки глобалізація вносить суттєві зміни у розвиток різних форм регіонів відносно взаєморозширення інтеграції та взаємодії держави, то розкривати особливості розвитку глобальної регіоналізації в конфігурації світових відносин є нагальним завданням сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідження процесів регіоналізації та глобалізації зробили внесок учені різних напрямів сучасної економічної теорії. Серед українських дослідників цього питання – Р.С. Білик, О.В. Гаврилюк, В.К. Євдокименко, В.Є. Лошенко, М.В. Ляхович, Т.В. Марченко, Д.Г. Михайлина, Я.Д. Никифорак, О.Ю. Пасічна [1].

Постановка завдання. Активізація досліджень стосовно нерівномірності розвитку регіоналізації світового господарства визначила тему дослідження: тенденції розвитку регіоналізації у світовому господарстві, яка трансформувалася в глобальну, а наслідком цього розвитку є створення мегапросторової структури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо окремо досліджувати процеси глобалізації і регіоналізації, то вони мають розбіжні мотиви і фактори виникнення, протилежні цілі і завдання. Проте за сутністю вони є однією із форм інтеграції.

Під глобалізацією розуміється володарювання економічного, соціального, політичного, технологічного, інформаційного, комунікаційного, екологічного просторів на підґрунті світових ринкових принципів, що призводить до взаємовідношення людства, процесу злиття національних економік в єдину світову економіку.

Феномен глобалізму, глобалізація світової економіки, політики, культури є важливою темою сучасних міжнародних досліджень. Однак наскільки концепції глобалізації є ключовими для XXI ст., настільки вони є дискусійними. У сучасному глобалізаційному дискурсі найбільш часто глобалізація розглядається з погляду таких науково-методичних підходів [352]: економічної лібералізації (прагнення до формування вільного ринку в межах усього світового господарства); вестернізації (американізації) – зростання домінування західних форм політичного, економічного, культурного життя; Інтернет-революції – поширення нових інформаційних технологій; глобальної інтеграції – створення єдиного співтовариства, в якому основні джерела соціальних конфліктів мають зникати. У результаті розвитку глобалізації формується нова, особлива, специфічна економічна мегасистема світового масштабу, яку О. Білорус називає економічною системою глобалізму, що потребує відповідного дослідження і визначає основне завдання глобалістики як науки, її прикладну і прогностичну функцію [10, с. 25].

Регіоналізація тісно пов'язана із законом нерівномірності розвитку в сучасному світовому господарстві, тому глобальна регіоналізація може бути розглянута як результат конкурентної боротьби інтеграції за ресурси.

Для зростання цілісності світової економіки глобалізація і регіональна інтеграція взаємовпливають одна на одну. Так, регіоналізація може посилювати відособленість торговельно-економічних груп, гальмувати загальний процес глобалізації, і навпаки.

Регіоналізація світового господарства, що виявляється через діяльність інтеграційних об'єднань, є певним ступенем глобалізаційного розвитку, а з іншого боку – способом протидії негативному впливу глобалізації світової економіки. Крім того, саме регіональні об'єднання є активними суб'єктами глобалізації і формують позитивні та негативні прояви (полюси) глобалізації. Із цього погляду регіональні інтеграційні процеси доповнюють глобалізацію, тому не можна розглядати процеси регіоналізації і глобалізації як протилежні [5, с. 33].

Глобальна регіоналізація є безстороннім світовим процесом, який можна розглядати як невід'ємну складову частину глобалізації. Глобалізація призвела до створення геополітичної рівноваги за сприяння регіоналізації міжнародних відносин. Сучасний глобальний світ не обмежується тільки географічним простором, він трансформувався на багатовимірному форматі. Глобальна регіоналізація є «ембріоном» глобалізації, яка призводить до фрагментації світу на макрорегіони і формування ієрархічної глобальної системи. Таким чином, феномен глобальної регіоналізації полягає у формуванні нової форми структуралізації глобального світу.

Глобалізація вносить істотні зміни в положення внутрішніх регіонів держави, їх потенційну готовність до взаємозакляквлених інтеграції і взаємодії. Це проявляється у тому, що регіони стають більш залежними від глобальних процесів і впливів не тільки в аспекті макроекономічної політики держав, а й від власної активності. Нові можливості глобалізації дають регіонам змогу не тільки впливати на своє становище, а й «обганяти» розвиток своєї країни [2]. Глобалізація посилює взаємозалежності країн світу, призводить до відмирання інституту політичних кордонів держав, перетворення світового господарства в єдиний всесвітній (глобальний) ринок. Світова статистика підтверджує це перетворення. За останні роки в декілька десятків разів зріс світовий експорт. За цей самий період прямі іноземні інвестиції зросли більш як у 20 разів [3].

Тенденція глобального регіоналізму зумовлена інтенсивними інтеграційними процесами, які є у світі, і в результаті яких відбувається об'єднання

країн у регіональні системи. У науковій літературі все частіше зустрічаються терміни «фрагментація світу», «багатополярність». Тобто в контексті глобальної регіоналізації регіоноутворюючими факторами виступають як економічні, так і географічні, історичні, етноконфесійні, соціокультурні, демографічні, інформаційні та інші фактори. Глобальна регіоналізація проявляється так:

– по-перше, інтеграція локальних спільнот і поєднання в макрорегіон. Підставами для такої інтеграції виступають як внутрішні (економічне партнерство, схожість політичної культури та інститутів, соціокультурна близькість, ідентична цивілізаційна матриця), так і зовнішні (загальні орієнтири зовнішньої політики, стратегії взаємодії з глобальним світом і його акторами, вирішення завдань макрорегіональної безпеки) чинники;

– по-друге, відбувається локалізація самодостатнього територіально-економічного, територіально-політичного та територіально-соціокультурного співтовариства, межі якого досить чітко окреслені й часто збігаються з межами конкретної держави. Дані об'єднання можна позначити як «функціональні регіони», тобто що функціонують як суверенні держави;

– по-третє, на базі інтеграції та локалізації виникає якісно нове геополітичне і гео економічне утворення, члени якого (суверенні держави) передають частину своїх функцій на наднаціональний рівень. Межі таких макрорегіонів можуть збігатися з кордонами геоцивілізацій (наприклад, Європейський Союз). У таких об'єднаннях спостерігається тенденція до замикання торговельних та інвестиційних потоків усередині системи, що сприяє досягненню ще більшої самодостатності, незалежності від зовнішнього середовища, стабільності й безпеки. Особливо це стає актуальним у період фінансово-економічних потрясінь [4, с. 486–487].

Особливістю глобального регіоналізму є тимчасова асинхронність формування макрорегіонів. Так, у Європейському Союзі процес розвивається хоча й досить суперечливо, але, тим не менше, з прогресивною динамікою. В інших макрорегіонах, наприклад у «Південному конусі», спостерігається відставання процесів інтеграції, локалізації і передачі функцій держав і їх складників на наднаціональний рівень, і ця тимчасова асинхронність проявляється досить яскраво. У цілому формування і розвиток простору глобального світу супроводжується його диференціацією, дробленням на макрорегіони, наростанням нестабільності, що загрожує переростанням у рівноправну взаємодію декількох великих держав і інтеграційних угруповань, тобто макрорегіональні конфлікти за головними геополітичними осями (Північ-Південь, Захід-Схід). Посилення макрорегіональної інтеграції та локалізації створює гнучкі та ефективні механізми адаптації даних спільнот до процесів глобалізації.

Порівняно з глобалізацією глобальна регіоналізація має інший світоустрій – багатополісний. Якщо глобалізація характеризується монополіарністю, пануванням найсильнішої держави, то під глобальною регіоналізацією можна розуміти створення взаємодіючих і конкуруючих мегагруп, формування поліцентричної світової системи, при цьому охоплюючи всі сфери світової економіки: міжнародну торгівлю, рух капіталу, робочу силу, знання й інформацію, інновацію, технології.

Для об'єктивної оцінки стану інноваційного розвитку України велике значення має визначення її відносної позиції в рамках країн Європейського Союзу за допомогою Європейського інноваційного індексу, Європейського інноваційного табло. Ранжирування країн на основі цього комплексного індикатора визначає, наскільки економічне зростання країни базується на інноваціях. За Європейським інноваційним табло Україна знаходиться в останній за рівнем інновацій четвертій групі – «країни, що рухаються навздогін» з індексом 0,23. Цю групу складають: Угорщина – 0,24, Росія – 0,23, Україна – 0,23, Латвія – 0,22, Польща – 0,21, Хорватія, Греція – 0,20, Болгарія – 0,19, Румунія – 0,16, Туреччина – 0,08. Порівняно з іншими країнами ЄС відставання України становить: від «країн-лідерів» – приблизно у три рази (Швеція – 0,68), від «країн-послідовників» – два рази (Великобританія – 0,48), від країн «помірні інноватори» – 1,6 рази (Норвегія – 0,35) [5].

На основі груп глобальних індексів можна визначити місце України в глобальному інноваційному просторі (табл. 1).

Регіоналізація міжнародних відносин, активний розвиток інтеграційних утворень на регіональній, континентальній, трансконтинентальній основі призвели до появи нових – глобальних – ознак у розвитку регіоналізації як процесу формування нової полісистемної конфігурації світового економічного простору, що виникає внаслідок регіонального тренду глобального розвитку, основними системними елементами якого стають регіони, чие формування визначається характером розвитку інтеграційної взаємодії. Логіка економічної конвер-

генції самих регіонів визначає характер глобальної інтеграції у цілому. Через розвиток процесів регіоналізації у світовому господарстві формуються і розвиваються цілісні регіони, що виступають особливими акторами в системі міжнародних відносин [5, с. 334].

Для України головним напрямом державної економічної політики в умовах глобалізації є розвиток внутрішнього ринку на підґрунті регіоналізації зовнішньої економічної діяльності. А це можливо за рахунок заморожування витрат виробництва на мінімальному рівні, зростання адресних соціальних програм (інструмент програми боротьби з бідністю і скорочення витрат), уведення паравалютної системи (долар/євро), підтримка пріоритетних галузей за принципом мультиплікатора.

Проте постає питання: яку найбільш сприятливу стратегію вибрати державі в умовах глобалізації?

На нашу думку, за несприятливого поєднання зовнішніх і внутрішніх умов і чинників розвитку економіки вітчизняної держави необхідно проведення «форсованої» стратегії щодо переходу до інноваційної економіки. Передусім це вимагає радикальніших реформ у напрямі економіки, ґрунтованої на інноваціях і знаннях, а саме посилення взаємозв'язку мережі «інтелектуально-інформаційна освіта – інноваційна наука – технологічне виробництво – глобальний ринок – глобальна регіоналізація». За рахунок відкритості та взаємопосилення взаємозв'язку мережі «інтелектуально-інформаційна освіта – інноваційна наука – технологічне виробництво – глобальний ринок – глобальна регіоналізація» постають глобальні інноваційно-технологічні ланцюжки вищого рангу (глобальні мережеві суб'єкти – університет, держава, регіон, бізнес), які, своєю чергою, повинні мати гнучкі важелі інноваційної активності.

У цій стратегічній мережі посилюється роль вищих навчальних закладів у взаємодії з промисловістю (бізнесом), самоврядуванням та урядом. Мегасуб'єкти «університет – держава – регіон – бізнес» прагнуть до кооперації, де інноваційний складник генерується із цієї взаємодії, а не за ініціативою держави. При цьому держава не лише

Таблиця 1

Місце України в міжнародних глобальних рейтингах

Назва рейтингу	Рік	Загальна кількість держав, які представлені в рейтингу	Позиція України в рейтингу
Рейтинг держав за Індексом глобалізації (KOF Swiss Economic Institute, Index of Globalization)	2013	187	47
Рейтинг розвитку Інтернету в державах (The Web Index)	2014	86	46
Рейтинг держав за Індексом інновацій (The Global Innovation Index)	2014	143	63
Рейтинг держав за Індексом розвитку людського капіталу (The Human Capital Index)	2015	124	31

Джерело: розроблено на основі [5–8]

реалізовує свої традиційні функції (законодавча, фінансова, управлінська діяльність), а й визначає перспективи економіки шляхом створення і реалізації стратегічних програм для взаємодії науки і бізнесу.

Висновки з проведеного дослідження.

Сучасна глобальна регіоналізація виступає у вигляді об'єднань різних економічних агентів, передусім держав, для реалізації національних інтересів і підвищення конкурентоспроможності як інтеграційного об'єднання, так і кожного з його учасників. І це зазвичай може викликати згодом аритмічний розвиток світового господарства.

Розвиток регіоналізації світової економіки має хвилеподібний характер, кожній хвилі притаманний певний вид регіональної інтеграції: на першому етапі регіоналізації домінувала горизонтальна (широтна) інтеграція, що охоплює рівень країн Північ-Північ, Південь-Південь; на другому етапі активно розвивалася меридіональна інтеграція, дія якої охоплювала співпрацю країн типу Північ-Південь; на сучасному (третьому) етапі посилюється й поглиблюється інтеграційна взаємодія країн Південь-Південь, а також набувають активного розвитку регіональні інтеграційні ініціативи, які виходять за межі континентальних регіонів і мають більш складний зміст інтеграційної співпраці. Якщо для країн із розвинутою ринковою економікою розвиток інтеграційної взаємодії розглядається як певна функція від уже досягнутого рівня розвитку, то для країн, що розвиваються, та країн із перехідною економікою інтеграція використовується як засіб поліпшення їх соціально-економічного становища [5, с. 336].

На тлі глобалізації світової економіки Україна стикається з низкою суттєвих проблем, серед яких: сировинна спрямованість економіки, незначна інтеграція зі світовою економікою, нерозвиненість виробничої і соціальної інфраструктури, загальна технічна і технологічна відсталість підприємств, відсутність дієвого зв'язку науки з виробництвом, низькі витрати на науково-дослідні і досвідчені конструкторські роботи і тому подібне. Для вирішення цих проблем Україні належить розвивати інноваційну економіку, ґрунтовану на знаннях, нових інформаційно-технологічних засобах, яка здібна стати фундаментом громадського добробуту.

Відомо, що лідерами-гігантами стають держави з високим науковим і освітнім потенціалом, які спроможні швидко впроваджувати у виробництво інноваційні розробки. І цьому завданню багато в чому сприяють налагоджені ділові взаємозв'язки науки і бізнесу, ініціативна політика держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глобалізація та регіоналізація: виклики для економіки України: монографія / За ред. В.Є. Лошенюка. Чернівці: Рута, 2010. 516 с.
2. Реутов В.Є. Глобальна регіоналізація як сучасний вектор розвитку глобальних економічних трансформацій. Ефективна економіка. 2011. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=910>.
3. Глобалізація та регіональна економічна інтеграція. URL: <https://mozok.click/1236-globalzasya-ta-regonalna-ekonomchna-ntegrasya>.
4. Кобенко О.Б. Теоретичні основи глобальної регіоналізації міжнародних відносин. Держава і право. 2014. Вип. 64. С. 482–487.
5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів від 28.01.2014. URL: zakon4.rada.gov.ua.
6. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики; пер. с англ. А.Н. Нестеренко. М.: НАЧАЛА, 1997. 180 с.
7. Інноваційні процеси як складова формування інноваційної моделі економіки / О.О. Орлов, О.В. Декалюк, С.В. Декалюк. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2010. № 2. Т. 2. С. 142–146.
8. Регион Баден-Вюртемберг: общество, экономика и инновации / А.С. Бурнасов и др. Екатеринбург: Уральский университет, 2012. 262 с.
9. Globalization / Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <http://plato.stanford.edu/entries/globalization/>.
10. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму: монографія. К.: КНЕУ, 2003. 360 с.
11. Педфтиев В., Черновская В. Развивающийся мир: глобализация или регионализация? Мировая экономика и международные отношения. 2000. № 7. С. 39–47.
12. Шишков Ю. Регионализация и глобализация мировой экономики: альтернатива или взаимодополнение? Мировая экономика и международные отношения. 2008. № 8. С. 3–20.
13. Булатова О.В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2012. 386 с.